

Castell de Cardona

Visitar

Síntesi històrica

La primera ocupació humana d'aquest indret és d'època ibèrica. Amb la conquesta romana i la posterior romanització, aquest primer hàbitat va perdre importància en favor d'altres de més propers al salí. I així va romandre fins a l'any 798, que Lluís el Pietós, el fill de Carlemany, ordenà l'ocupació del castrum Cardonam com a preludi de la conquesta de Barcelona i la formació de la Marca Hispànica o frontera sud de l'imperi carolingi amb al-Andalus.

Els delegats comtals dels monarques carolingis van manifestar el seu interès per Cardona. Vers el 872, el comte Guifré I concedia una primera carta de franqueses, continuada després per una segona carta atorgada l'any 986 pel seu nét Borrell II. Va ser aleshores que el comte cedí la potestat del castell a Ermemir, fill de la nissaga vescomtal d'Osona. Els seus successors van permutar el seu títol dècades després per vincular-lo al senyoratge del castell, esdevingut ja aleshores centre residencial de la família. En el futur, els vescomtes de Cardona havien de dominar sobre la conca del Cardener mercès als guanys de la sal. Al mateix temps, la influència assolida pels senyors de la sal va fer de Cardona i el seu castell un dels epicentres polítics del Principat, primer com a vescomtat i després com a comtat i ducat.

A les portes de la modernitat, el castell de Cardona era un més dels vells castells medievals escampats pel Principat. Des del 1450, les absències dels senyors havien estat cada cop més llargues en favor dels seus palaus de Barcelona i altres indrets. A la darrereria del segle XVI, les seves estances havien perdut la fastuositat del passat per acollir les presons del ducat, aleshores trasbalsat per les violències i bandositats pròpies de l'època.

La guerra de Separació (1640-1652) i la posterior pau dels Pirineus (1659) van capgirar els fets. L'ocupació de l'any 1643 pels militars francesos manifestava l'interès de Cardona com a plaça estratègica per sotmetre les faccions armades de la Catalunya central, a més de controlar-ne les salines amb les rendes. Per això mateix, l'any 1652, un cop recuperat per les tropes de Felip IV, el castell va restar guarnit amb caràcter permanent pels terços castellans.

La conversió, però, del vell castell en una fortalesa moderna no va ser fins a l'any 1691. Una revolta fallida del ducat de Cardona a favor del rei de França va fer entreveure al rei la necessitat d'assegurar-se l'ordre interior del país. A la primavera del 1692, començaven les obres de la nova corona de baluards que havia d'encerclar el recinte medieval del castell. La direcció dels treballs va recaure en l'enginyer Pedro Borrás, deixeble de l'Acadèmia Militar de Brussel·les, i el seu famós director Sebastián Fernández de Medrano.

Les noves defenses van poder demostrar la seva utilitat en el decurs de la guerra de Successió (1700-1714). Cardona, fidel a la causa de l'arxiduc Carles d'Àustria, va haver de resistir aleshores les escomeses dels exèrcits de Felip V. Cal destacar el setge de més de quaranta dies sofert a la tardor del 1711, que li va donar la fama de no haver-se rendit mai per la força de les armes. Això, fins a l'11 de setembre de 1714, quan es produí la capitulació de Barcelona. Com que la salvaguarda de la ciutat restava condicionada a la rendició de Cardona, el governador Manuel Desvalls va haver d'obrir les portes de la fortalesa el dia 18 de setembre. Cardona i el seu castell esdevenien, així, el darrer baluard on els catalans defensaren la seva sobirania i les institucions pròpies de govern.

Acabada la guerra, el castell va mantenir-se com a plaça militar. La reforma i millora de les seves defenses fins assolir la morfologia actual es van fer d'acord amb els principals conflictes bèl·lics soferts pel país, com ara la guerra Gran (1793-1795), la guerra del Francès (1808-1814) i les carlinades vuitcentistes (1833-1876). En darrer terme, les millores de les vies de comunicació i la contínua progressió tècnica de l'artilleria van reduir greument les possibilitats defensives de la plaça. L'any 1890, la major part de les bateries es retiraven. I el 1903, el castell restava desguarnit i la seva comandància, suprimida.

Des del 1931, l'església de Sant Vicenç té la categoria de monument nacional. La seva declaració monumental responia a l'interès que el temple provocava entre els estudiosos de l'art, amb Puig i Cadafalch al capdavant, com a paradigma del primer romànic català. Després, l'any 1949, la declaració s'estenia a tot el recinte fortificat del castell.

1

Torre mestra o de la Minyona

Segles X-XX

Situada a la cota més alta de la muntanya, la seva estructura original corresponia a una torre cilíndrica d'uns 10,50 m de diàmetre per 25 m d'alçària, equiparable a les dels primitius castells bastits a la Catalunya dels segles X-XI com a talaies de guaita i control del territori, a més de representació de la jurisdicció del senyor. La seva fesomia actual, amb només 12,50 m d'alçària, és el resultat de les reformes dutes a terme entre el 1794 i el 1810 per evitar que servís de referència de tir per a l'artilleria en el cas de setge. Deu el seu sobrenom a una llegenda del segle XVIII que narra els amors d'una de les filles dels vescomtes, la Minyona, amb un cabdill musulmà.

Plànol

2

Pati d'armes de la torre

Segles X-XX

A peu pla de la torre, hi ha un pati d'uns 25 m de llargària per 15 m d'amplària que es correspon amb el primitiu recinte sobirà o primer castell de les primeres fases de fortificació de la muntanya. A l'entorn de la seva plaça s'estructuraven les diverses dependències del castell complementàries a la torre mestra, entre les quals destaca la cisterna subterrània amb l'objectiu de recollir l'aigua de pluja i garantir, així, l'abastament d'aigua.

Plànol

3

Capella de Sant Ramon Nonat

Segles XVII-XX

Estança de l'antic castell, dins la qual sant Ramon hauria rebut l'eucaristia de mans de Jesús, acompanyat d'àngels vestits amb l'hàbit de l'orde de la Mercè, poc abans de morir l'any 1240. Entre els anys 1681 i 1683, la família ducal, induïda per la devoció envers sant Ramon i els mercedaris, va promoure la construcció d'una capella. Ha sofert diverses reformes, fins a la darrera de l'any 1962, sota la direcció de l'arquitecte Camil Pallàs, que li va donar la configuració actual. La planta superior alberga el frontal d'altar i retaule originals de la fundació ducal.

Plànol

4

Pati d'armes del palau del castell

Segles XII-XX

Pati a cel obert a l'entorn del qual s'estructuraven els pavellons del palau dels senyors que, entre els segles XII i XIV, devien ocupar el recinte jussà del primer castell localitzat al costat de la torre mestra. Fins a mitjan segle XV, hi van residir els vescomtes i comtes de Cardona amb la seva família, les estances dels quals eren conegudes com la Casa del Senyor. Els senyors eren envoltats d'una cort de servidors encapçalats pel majordom de la Casa i el camarlenc de la cambra, en un ambient cortesà que imitava l'etiqueta de la cort reial de Barcelona.

Plànol

5

Porxos: meitat castell, meitat canònica

Segles XI-XX

Estructura porxada que possibilitava la transició entre el pati del palau i el recinte conventual de Sant Vicenç. Aquesta divisió de l'espai s'explica per la donació feta l'any 1040 al seu abat de la part oriental de la muntanya del castell, arran de la consagració del nou temple pel bisbe Eribau d'Urgell.

Plànol

6

Claustre

Segles XIV-XX

L'emplaçament d'aquest claustre als peus del temple i no en el seu lateral respon a l'adaptació de la canònica i les seves dependències conventuals a les limitacions del terreny. L'estructura d'intercolumnis es correspon a l'esquelet arquitectònic d'un petit claustre de 10,50 m de llargària per 7,50 m d'amplada, i cinc obertures en els seus costats majors i tres en els menors, formades per columnes de secció quadrilobulada. Per sobre d'aquesta primera planta, es disposava un segon pis o sobreclaustre, que possibilitava la comunicació entre el palau dels senyors i l'església de Sant Vicenç. La seva construcció s'ha de situar pels volts del 1330 i la seva aparença actual es deu a les intervencions sofertes entre el 1968 i el 1999. Cal destacar-ne la decoració escultòrica dels capitells amb els cards, el blasó dels senyors de Cardona.

Plànol

7

Església

1019-1040

Documentada des de l'any 980, l'obra es va iniciar a l'entorn de l'any 1019 sota l'impuls del vescomte Bermon, que va dur a terme la reforma de la comunitat de clergues que residien a l'antiga església amb l'aplicació de l'orde canonical. L'any 1040, el nou edifici ja era consagrat. La vida comunitària al voltant del temple com a canònica regular encapçalada per un abat sota el patronatge dels senyors de Cardona es va mantenir fins a l'any 1592, en què va ser reformada com a col·legiata secular. La posterior conversió del castell en caserna militar va obligar els canonges a l'abandó progressiu del recinte conventual fins que, l'any 1794, van ser forçats a deixar la seva església, transformada a partir de llavors en magatzem. Declarada monument nacional l'any 1931, el seu aspecte actual es deu a la restauració iniciada el 1949 per l'arquitecte Alexandre Ferrant. Es tracta d'una gran basílica de 51 m de llargària per 23,50 m d'amplària, dividida en tres naus rematades a llevant per un creuer poc desenvolupat, coronat per una cúpula, en el qual s'obren tres absis, el central precedit per un ampli presbiteri. La seva estructura és el resultat de la influència arquitectònica nord-europea de tradició carolíngia (palesa a l'absis, el transsepte, el cimbori i la tribuna), conjugada amb l'experimentació del primer romànic meridional (tractament dels murs). El resultat final fou un edifici considerat el prototípic del primer romànic català.

[Plànol](#)

8

Atri

1019-1040

Espai de transició entre el claustre i l'interior de l'església amb funcions de vestíbul. Va ser el marc monumental triat a mitjan segle XII per acollir-hi els primers enterraments dels senyors i patrons de l'església. La presència d'aquestes tombes va comportar, a la dècada del 1190, la decoració pictòrica de les voltes d'aresta, dins un cicle iconogràfic de tipus cristològic. Uns murals damunt els quals se superposà una representació de la defensa de Girona encapçalada, l'any 1285, pel vescomte Ramon Folc VI contra l'exèrcit francès. A l'actualitat, els murals es conserven al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Plànol

9

Tribuna

1019-1040

A l'interior del temple i recolzant-se sobre les voltes de l'atri, es disposa una tribuna per a l'ús dels senyors, amb accessos des de l'atri o des del segon pis del sobreclaustre.

[Plànol](#)

10

Nau

1019-1040

L'església compta amb tres naus separades per pilars cruciformes, de perfil complex, amb una nau central coberta amb una volta de canó reforçada per arcs torals, mentre que les dues naus laterals són cobertes per voltes d'aresta, a raó de tres voltes per cada tram. La nau central, amb 6,50 m d'amplària per 18,70 m d'alçària, és molt més alta que les laterals, amb 2,90 m d'amplària per 12,10 m d'alçària, i s'il·lumina directament per grans finestrals, en una disposició poc comuna en l'arquitectura catalana del segle XI. En el lateral de la nau sud es conserva un tram de l'antic paviment amb el seu nivell original.

[Plànol](#)

11

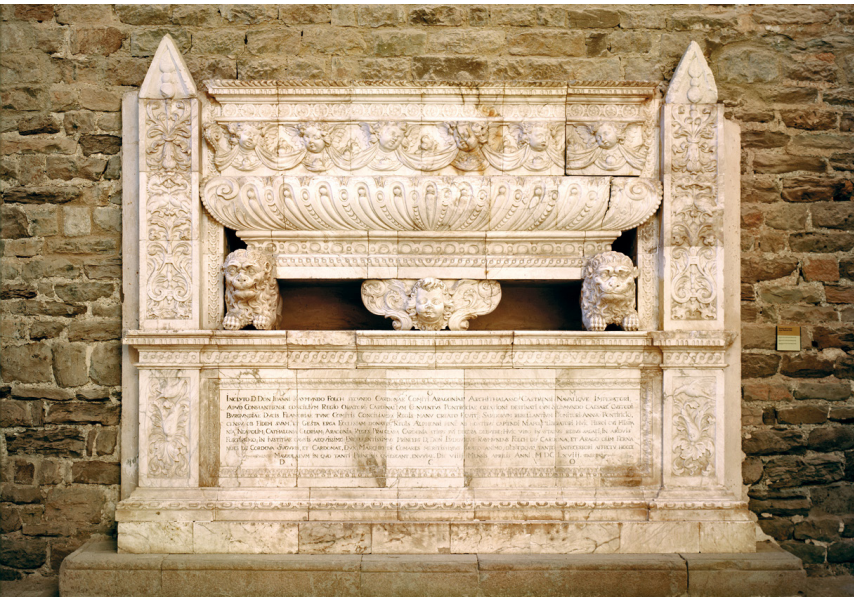

Transsepte

1019-1040

El conjunt de les naus és rematat a llevant per un transsepte, del mateix ample que la nau central, cobert també amb volta de canó perpendicular a l'eix de la nau i cúpula disposada a manera de cimbori. Va ser l'espai triat per acollir-hi les despulles dels vint-i-tres membres de la nissaga vescomtal, comtal i ducal de Cardona que, fins al segle XVI, es van fer enterrar a l'interior de la seva església. Quan els senyors van incomplir aquest costum centenari, s'hi van encabir també les tombes dels abats i canonges de la col·legiata. La posterior ocupació militar del castell va significar la destrucció de quasi totes les tombes. Entre les naus i el transsepte apareixen disposades fora del seu emplaçament original quatre reixes de ferro forjat del segle XII, que són l'únic testimoni dels ornaments interiors del temple ara nu de qualsevol decoració mural i elements de mobiliari.

[Plànol](#)

12

Sepulcre del comte Joan Ramon Folc I

1668

A l'extrem sud del creuer podem localitzar les restes del sepulcre de Joan Ramon Folc I (1375-†1442), segon comte de Cardona. És una obra de l'any 1668, encarregada pel duc Lluís Ramon Folc per acollir les despulles del seu rebesavi, que fins aleshores havien descansat en una tomba de l'atri, i realitzada en marbre pel taller dels Grau de Manresa.

Plànol

13

Panteó del duc Ferran I

Abans del 1539

A l'extrem oposat se situa el panteó d'alabastre del duc Ferran Ramon Folc I (1513-†1543) i la seva esposa Francesca Manrique de Lara (†1539), obra del segle XVI, d'estil renaixentista.

Plànol

14

Capçalera

1019-1040

La capçalera és formada per tres absis de planta semicircular, els dos laterals dedicats a la Mare de Déu i a sant Joan, i el central, a sant Vicenç Màrtir. Aquest darrer és realçat respecte de la nau central, amb una àmplia escalinata seccionada després amb l'obertura de l'accés frontal a la cripta.

[Plànol](#)

15

Presbiteri

1019-1040

L'absis central, amb el seu ampli presbiteri, era l'escenari on els senyors prestaven el jurament sacramental a sant Vicenç previ a la presa de possessió del seu títol i els seus dominis. Per això mateix, s'agenollaven davant de l'abat per jurar sobre els Evangelis respectar els béns i privilegis dels canonges, entre els quals s'inclouïa el costum de triar sepultura en aquesta església.

[Plànol](#)

16

Cripta

1019-1040

Situada sota l'altar major, aquesta capella subterrània va ser bastida alhora que l'obra major del temple. Consta de tres naus, cobertes amb voltes d'aresta, suportades per columnes monolítiques coronades per capitells troncopiramidals. En els seus orígens, era designada com la confessio de sant Vicenç. Com que la notable col·lecció de relíquies de què disposava l'església va ser custodiada també aquí, la capella va ser dita de la Santa Espina o, simplement, de les Relíquies. L'accés original es feia a través de les obertures disposades als costats dels absis laterals. L'entrada frontal, amb pintures que representen els sants Miquel, Sebastià i Francesc, correspon a les reformes fetes en temps de l'abat Francesc Ferran (1597-1615).

[Plànol](#)

17

Polvorí

1718-1721

L'església de Sant Vicenç està flanquejada en el nivell inferior de la banda de migdia per l'antic magatzem de pólvora bastit en substitució de l'antiga casa dels canonges o dormitoris comuns.

[Plànol](#)

18

Baluard del Cementiri

Segles XVII-XIX

A llevant del temple, se situa el baluard del Cementiri, que deu el seu nom al fossar parroquial de Sant Vicenç. Des d'aquí podem gaudir de l'exterior de la capçalera i la seva decoració amb arcuacions llombardes entre lesenes que envolten tot el conjunt arquitectònic.

Plànol

19

Corona de baluards

Segles XVII-XIX

El resultat final de les obres de fortificació, iniciades a la dècada del 1690 i concloses del tot cent anys després, en temps la guerra Gran (1793-1795), és la corona de baluards que envolta tota la muntanya del castell amb un total de set baluards. Només mentre que la resta es disposen segons les condicions del terreny. Els murs frontals poden arribar a tenir 4 m de gruix i en els respectius terraplens trobem les troneres per a l'emplaçament de les peces d'artilleria amb unes cent boques de foc. En el seu angle exterior se situen les garites o cossos de guàrdia.

Plànol

20

Camí cobert

Segles XVII-XIX

La comunicació entre el castell i la vila a través dels diferents recintes es realitza mitjançant l'antic camí de ferradura que, amb la fortificació del castell, es va defensar o cobrir amb les bateries dels baluards. La configuració actual es deu a les obres dutes a terme als anys 1737, 1794-1795 i en especial en 1826-1828, i el seu traçat discorre pel vessant meridional de la muntanya, a través de rampes amb un fort pendent sostingudes per murs construïts en talús, disposades en ziga-zaga, empedrades i esglaonades.

Plànol

21

Casamata

1811-1813

Aquesta bateria coberta o búnquer ja existia al segle XVIII, si bé la construcció actual es va realitzar en el decurs de la guerra del Francès, tal com ho testimonia la inscripció que hi ha sobre la llinda de la seva portalada, que diu *«Reynando el Señor Don Fernando VII, que Dios guarde, en el año de 1811, se principio esta obra y se concluyo en el de 1813»*.

[Plànol](#)

